

L'enquesta metropolitana sobre activitats i formes de vida

Marina Subirats*

Résumé / Abstract / Resumen

La Corporation Métropolitaine de Barcelone et les municipalités qui en font partie ont voulu disposer d'une connaissance précise sur les activités et les formes de vie de la population qui réside dans l'aire métropolitaine de Barcelone. Une équipe de professeurs de l'Université Autonome de Barcelone, a réalisé à travers l'Institut d'Etudes Métropolitaines de Barcelone, une étude exploratoire sur le genre d'enquête qui pourrait être l'instrument pour la collecte périodique des données qui s'avèrent nécessaires. Un échantillon a été construit, sur la base d'individus de plus de 18 ans tirés, de façon aléatoire, de chacune des 1974 sections du Recensement qui composent la Corporation Métropolitaine de Barcelone. Après les corrections de rigueur, l'échantillon définitif comprend 4.910 personnes.

L'un des objectifs les plus importants de cette enquête métropolitaine est la détection et la quantification des inégalités, en particulier en ce qui concerne l'occupation, les revenus et la consommation; on pourra ainsi approcher un sujet très mal connu: la différenciation socio-économique au sein de la CMB et la variété des groupes sociaux qui y résident. Les inégalités, qui résultent d'un double processus d'homogénéisation et de différenciation, doivent être connues si l'on veut répondre correctement aux demandes diverses des groupes qui coexistent dans cette zone géographique.

* * *

The Barcelona Metropolitan Corporation and municipalities which form part of it wish to acquire precise information on the activities and way of

---

* Departament de Sociologia, Universitat de Barcelona.

life of their population. Under the auspices of the Barcelona Institute of Metropolitan Studies, a team of lecturers at the Autonomous University of Barcelona have undertaken a study of the type of questionnaire which could be used periodically as a means of data collection. In the sample, a specific quota was designated to people older than eighteen years, to be selected on an aleatory basis separately from each of the 1974 census sectors which comprise the Barcelona Metropolitan Corporation. After various modifications the sample totals 4.910 persons.

One of the most important objectives of this metropolitan questionnaire is the detection and numerical assessment of existing inequalities in terms of employment, income and acquisitions, in order to comprehend the true, but formerly unknown, magnitude of socio-economic differences and identify the social groups which co-exist in the Area. The social inequalities which develop as a consequence of the parallel process of homogenization and differentiation must be identified, for they are at the root of the needs and aspirations of the various groups which together inhabit this geographical region.

* * *

La Corporación Metropolitana de Barcelona y los municipios que la integran se han propuesto disponer de un conocimiento preciso sobre las actividades y las formas de vida de la población en el ámbito del área metropolitana de Barcelona. Un equipo de profesores de la Universidad Autónoma de Barcelona, a través del Instituto de Estudios Metropolitanos de Barcelona, han realizado un estudio sobre el tipo de encuesta que pudiera ser utilizada como un instrumento periódico de recogida de los datos necesarios. El producto final del diseño y construcción de la muestra ha dado una cuota específica de individuos de más de 18 años para ser obtenida aleatoriamente del censo de cada una de las 1.974 secciones censales de la CMB. El tamaño muestral total ha quedado, una vez efectuadas las diversas correcciones, en 4.910 individuos.

Uno de los objetivos más importantes de esta encuesta metropolitana, es la detección y cuantificación de las desigualdades existentes en términos de ocupación, de ingresos y de consumo, para así conocer una magnitud desconocida hasta ahora: la de las diferencias socioeconómicas que se dan en el área y la de los grupos sociales que habitan la CMB. El doble proceso de homogeneización y diferenciación tiene como resultado unas desigualdades sociales que deben conocerse porque se encuentra en la base de las necesidades y aspiraciones de los diversos grupos que conviven en esta área geográfica.

---

1. La definició del projecte

Durant la primera meitat de 1984, la Corporació Metropolitana de Barcelona va encarregar a un equip de professors de la UAB l'estudi d'un projecte d'enquesta que pogués ser utilitzada com un instrument periòdic de recollida de dades sobre activitats i formes de vida de la població en l'àmbit de l'àrea metropolitana de Barcelona.

L'amplitud del projecte, sense precedents al nostre país, va exigir un temps de documentació i estudi previs a la definició del que havia de ser pròpiament l'enquesta. En efecte, abans de passar a configurar-la, l'equip va creure necessari dur a terme un treball que comprengués les operacions següents:

- 1) Exploració sistemàtica de les fonts d'informació existents en l'àrea i exploració de fonts estadístiques i estudis empírics referits a l'àmbit geogràfic proposat.
- 2) Recollida d'informació d'estudis similars realitzats en altres països i anàlisi d'aquesta documentació.
- 3) Entrevistes en profunditat a tots els Ajuntament de l'àrea metropolitana, per tal de conèixer la seva problemàtica específica en una sèrie d'aspectes relatius a activitats i formes de vida, de saber si existien estudis municipals ja realitzats o en curs i d'esbrinar les seves necessitats en el tipus d'informació que podia ser recollida per enquesta a la població.

Una vegada dutes a terme aquestes diverses operacions, va ser possible formular un cert diagnòstic de la situació de la informació existent, i comparar-la amb la que s'està produint en altres països europeus. Una vegada més, vam constatar l'extraordinari dèficit de dades socials, que condueix a la impossibilitat real de conèixer amb precisió les característiques dels processos socials bàsics. Alhora, les converses mantingudes amb els alcaldes de les poblacions de l'àrea van posar de relleu que aquests dèficits d'informació dificulten la gestió municipal i constitueixen un dels problemes per a l'acció dels Ajuntaments. En forma molt resumida, es pot dir que la manca d'informació es deriva de la insuficiència i retard en l'explotació de censos i de padrons, de la manca de desagregació suficient en instruments d'informació sistemàtics d'àmbit estatal (com per exemple els estudis realitzats per l'INE) i de la manca de coordinació entre els estudis monogràfics realitzats per diversos municipis o entitats, que fa que sovint la informació que aporten no sigui comparable en àmbits territorials més amples. Un panorama, doncs, que contrasta fortament amb la situació informativa actual en països com Anglaterra o França, per exemple, on diversos sistemes d'enquestes periòdiques permeten una avaluació constant —fins i tot trimestral, en alguns casos— d'una sèrie de processos socials bàsics.

Davant aquest estat de coses, es va considerar necessari establir un sistema de recollida de dades relatives a les llars, que prengués la forma d'una enquesta periòdica, d'àmbit metropolità. Formalment, l'enquesta metropolitana ha estat definida de la manera següent:

- a) Ha de comprendre un conjunt de variables estables, que permetin la identificació i coneixement puntual i dinàmica dels diversos grups socials.
- b) Alguns temes poden ser tractats amb freqüència menor a la d'aquestes variables estables, de manera tal que poden aparèixer en algunes edicions de l'enquesta i no aparèixer en altres. Aquest disseny permet la inclusió de nous temes en el futur, tot i mantenir un alt grau de comparabilitat interna amb les enquestes anteriors.
- c) La identificació de situacions socials pròpies de grups reduïts pot donar lloc, a posteriori, a la realització d'estudis addicionals, basats, per exemple, en entrevistes en profunditat o en mostres complementàries.

d) L'enquesta té un caràcter fonamentalment sincrònic, i es redueix al mínim indispensable l'exploració de fets que pertanyen al passat. Aquesta opció va ser presa tenint en compte que es tracta d'un instrument concebut com a periòdic i que, per tant, serà possible observar la dinàmica social a partir de la informació obtinguda en edicions successives. La minimització de les dades relatives al passat permet d'augmentar el nombre de temes tractats i redueix les fonts d'error procedents dels propis enquestats quan es refereixen a fets distants en el temps.

2. La selecció dels àmbits d'informació i les característiques del qüestionari.

Una vegada establert el caràcter formal de l'enquesta, es va procedir a la selecció dels àmbits d'informació prioritaris, fet que va donar lloc a un desenvolupament teòric recollit en la Memòria del projecte. Inicialment s'havia pensat en utilitzar de forma parcial el model conegut amb el nom d'*indicadors socials*, però aquesta opció va ser rebutjada, atès que aquest model havia estat construït per mesurar una creixent homogeneïtat en termes de qualitat de vida, i totes les informacions recollides en l'àrea metropolitana tendien a demostrar que en el moment actual tal tendència no existeix. Per tant, van ser retinguts i construïts dos objectius de coneixement: a) L'àrea metropolitana pot ser considerada com una unitat de funcionament en alguns aspectes: mobilitat geogràfica i mercat de treball, fonamentalment, a partir dels estudis de què es disposa actualment. Alhora, però, es pot fer la hipòtesi d'una forta diversitat social interna, com a conseqüència de grans desigualtats en la distribució dels ingressos, en l'accés a l'ocupació, en les possibilitats de mobilitat social ascendent i en el sistema d'hàbits i d'actituds propis de cada grup. A la diferenciació en termes de classe social, cal afegir-hi un altre element de diversificació cultural basat en l'origen geogràfic d'un gran nombre d'habitants arribats en diversos moments de la història recent del territori.

Aquesta fragmentació interna —la magnitud i característiques de la qual només podran ser establertes a través de l'enquesta— té una gran importància a l'hora de comprendre el sentit de les necessitats i les demandes socials, exposades, per exemple, en termes de demandes d'equipaments col·lectius. En efecte, l'objectiu i significació d'aquests equipaments varia en funció de les característiques internes de cada grup social, però no únicament respecte de les seves condicions de vida, sinó també de les seves aspiracions i dels hàbits que les presideixen. Un objectiu de l'enquesta, per tant, és determinar quins són els grups socio-econòmics que conviuen en l'àrea metropolitana i establir-ne el volum numèric i les característiques internes en termes de condicions de vida, hàbits i opinions, que fan comprensibles les seves demandes, orientacions i dinàmica.

b) El segon objectiu retingut és l'estudi de la interrelació existent entre aquests diversos grups socials residents en l'àrea. L'estructuració social del territori depèn, en part, dels hàbits i actituds dels seus habitants, sigui de la consciència de trobar-se en un territori que forma una unitat de funcionament, sigui, al contrari, de percebre aquest territori com un conjunt d'espais fragmentats entre els que es produeixen con-

flictes o enfrontaments deguts a les diferències o a la prevalència d'espais de referència més limitats. En aquest sentit, cal esbrinar quina és la xarxa d'interrelacions espacials que es configura a través de la mobilitat geogràfica dels habitants, i quina és la representació simbòlica que la població de l'àrea fa dels seus diversos espais, per comprendre quins són els espais de referència més habituals.

Així doncs, l'obtenció d'una informació detallada relativa a la configuració dels diversos grups permetrà de confegir les variables independents en relació a la mobilitat geogràfica i a la imatge simbòlica del territori estudiat.

Aquesta és la temàtica que ha orientat la selecció dels àmbits d'informació de l'enquesta. Cal dir, però, que del seu tractament no solament se n'obtinran resultats generals d'avaluació dels fenòmens esmentats, sinó també un ampli ventall d'informacions descriptives útils per conèixer dimensions diverses: les formes de treball, les condicions de vivenda, l'evolució de les formes familiars, etc.

Cal encara afegir que, donada la manca d'informació sobre els trets socials fonamentals, l'enquesta està orientada a establir fets —filtrats, això sí, per les apreciacions subjectives— més que a conèixer opinions. Aquesta característica pot ser modificada en el futur, en noves edicions de l'enquesta, si el coneixement de les dades bàsiques relatives a activitats i condicions de vida queda suficientment atès a partir d'altres instruments de recollida de la informació. En el moment actual, però, es va considerar que fóra metodològicament incorrecte fer una enquesta de recollida d'opinions, donat el desconeixement de les condicions concretes de cada grup social, desconeixement que dificulta la comprensió de la significació exacta de les opinions.

Els àmbits d'informació que finalment han estat seleccionats per a l'enquesta s'ordenen en nou capítols, que donen lloc a nou parts del qüestionari, d'importància desigual quant a l'amplitud de l'exploració realitzada en cadascun d'ells.

A. Context familiar	F. Educació i cultura
B. Vivenda	G. Ús i percepció del territori
C. Consum	H. Transport
D. Relacions familiars	I. Xarxes de relació
E. Treball	J. Lleure

El qüestionari «A», anomenat «context familiar», té característiques diferents als altres. En ell es demanen una sèrie de dades relatives a tots els membres de la llar, i no únicament les dades de l'entrevistat. En efecte, s'ha considerat que la unitat més important per comprendre les condicions i formes de vida no és l'individu, sinó la llar, la unitat familiar o de residència. Alhora, però, establir totes les informacions per a tots els membres de la llar implica construir un qüestionari extremadament feixuc, i de molt difícil resposta. Per aquesta raó, es combinen les informacions per a tots els membres i les informacions individualitzades, i s'estableix una mostra que no concentri les respostes únicament en els caps de família, sinó en tota la població major de 18 anys.

El volum d'informacions de què es vol disposar ens ha fet optar per un qüestionari llarg. Els diversos estudis internacionals que en han servit de punt de referència mos-

tren que es poden utilitzar qüestionaris que suposin fins una hora i mitja de conversa, sempre i quan es faci una presentació adequada de l'enquesta i s'expliqui suficientment la seva importància col·lectiva. L'experiència del treball de camp realitzat fins ara ha vingut a confirmar aquestes previsions.

3. Les característiques de la mostra

Després d'analitzar els avantatges i desavantatges dels diversos tipus de mostra possible —la discussió dels quals figura en la Memòria del projecte—, es va optar per una mostra que prenguéssim com a unitat territorial el conjunt de l'àrea metropolitana, i que fos aleatòria i estratificada en base a l'expressió territorial d'uns col·lectius de població homogenis.

La construcció dels estrats va ser força complexa, donada la pobresa de la informació existent. En efecte, inicialment es volia una mostra representativa de les llars, enteses com a unitat de convivència en setit ampli, de l'àrea geogràfica de la Corporació Metropolitana. Ara bé, el desconeixement de les característiques d'aquests habitatges familiars, que precisament s'intenta pal·liar amb els resultats de l'enquesta, complica molt l'elecció d'una mostra que els representi. En primer lloc, perquè no sabem quants habitatges familiars hi ha a la CMB, és a dir, es desconeix el tamany poblacional al qual ens enfrontem. En segon lloc, perquè no sabem com són aquests habitatges, és a dir, que ens trobem amb una població no homogènia a efectes estadístics. Calia, doncs, plantejar algun tipus de solució als problemes apuntats, i es va optar per la construcció d'estrats fonamentats en la classificació multivariant de les 1.974 seccions censals de la CMB, per a les quals es disposava d'arxius que contenen informació de 24 variables relatives a tamany de població, categories socioeconòmiques, edat, etc. S'han obtingut així dotze estrats, a partir dels quals han estat fixades quotes per a cada secció censal.

El producte final del disseny i construcció de la mostra ha estat una quota específica d'individus majors de 18 anys per ser extreta aleatòriament de cadascun dels censos corresponents a les 1.974 seccions censals de la CMB. El tamany mostral total, una vegada efectuades les diverses correccions, ha quedat situat en 4.910 individus, xifra que s'espera poder reduir en futures edicions de l'enquesta, en la mesura que els propis resultats donin un millor coneixement de les característiques de la població.

4. Situació actual.

Actualment —desembre 1985—, s'està duent a terme el treball de camp, fet per un equip d'entrevistadors seleccionats entre llicenciats en atur de l'àrea metropolitana, que s'ha contractat a través d'un pla d'ocupació.

La realització del treball de camp ha permès l'obtenció de dades importants sobre la situació dels censos, sobre els refusos de la població... fets que seran analitzats per a futures edicions de l'enquesta. Si es pot mantenir el calendari previst, pel mes de març podrem disposar dels primers resultats tabulats, i a finals de 1986 de l'estudi complet de les dades recollides.